

STAŘÍ A MLADÍ – PŘÍLEŽITOST KE KOOPERACI NEBO BITEVNÍ POLE?

MOJMÍR VÁŽANSKÝ

Abstrakt: Příspěvek odhaluje možnosti bezproblémového setkávání osob různého věku, které hledají smysluplnou cestu vzájemné úcty a ochoty ke spolupráci. Problémy moderní doby znehodnocují reálnou šíři možností otevřeného postoje, vstřícnosti a snahy pochopit druhou stranu.

Klíčová slova: vztahy mezi mladými a seniory, možnosti nápravy současného stavu – rodina, společnost, pracovníci pomáhajících profesí, resilience, svět starých, aktuální kult mladých.

Abstract: Post reveals the possibility of trouble meeting people of all ages who are looking for a meaningful way of mutual respect and willingness to cooperate. The problems of modern times degrade the real breadth of options open attitude, helpfulness and efforts to understand the other side.

Key words: relations between young and elderly, redress the current situation – family, society, employees helping professions, resilience, world of old, the current cult of youth.

Úvod

Možnosti korekce vzájemného poměru mezi mladšími a staršími členy populace úzce souvisejí se vztahy ve společnosti. Zásluhou poklesu významu primárního sociálního prostředí při kultivaci lidského jedince od narození, s vědomím devastace rodinných rituálů a degradace role členů rodiny jako skupiny osob, vzájemně spojených pokrevními svazky, se rapidně snížila mocnost základního faktoru ovlivňování druhých dříve běžnými a uznávanými vazbami. Edukativní problémy na školách všech stupňů, umocněné razantním působením masmédií s konstatováním eskalace násilí, korupce a masivního výskytu všech sociálně patologických jevů, se propojují s extrémním vyzdvihováním života a postojů pseudohvězd zářivého mediálního, kulturního, sportovního světa. Doplnují pustošivé dílo zkázy ve vědomí i názorovém labyrintu mladých osob. Eventuelní vzory nebo ideály osobností relativně snadno nahradili hrdinové filmů, internetu, opakovaně přetřásané skandály a ducha jedince deformující podoby zdán-

lívých modelů jedince třetího tisíciletí. Potíže ekonomického, sociálního, demografického, psychologického a jiného rázu doplnily veřejně prezentované myšlenkové kotrmelece vlivných známých jedinců, prohlášujících obecně známé pravdy, květnatě zahalené do snůšky lží. Jedním z příkladů dopadů změn v myšlení dnešních lidí je vytvoření iluzorní bariéry, příkopu mezi osobami různého věku, případně antihumánně přezíravý postoj mezi zástupci antagonistických generací. Především mladí lidé, odkojení přílišnou volností, enormně vštěpovanou vidinou svobody bez závazků, povinností a s absencí možná očekávané úcty k vytvořeným hodnotám předchůdců na společné cestě životem, bezohledně opovrhují ostatními. Z vytvořeného piedestalu moci a nadřazenosti povýšeně shlížejí na starší a pokročilé, kteří se samozřejmě brání jejich oslavování. Senioři naopak s často přehnaným přesvědčením o baterii životních zkušeností vidí jen negativní dopady jednání méně zralých jedinců.

S opomenutím detailní znalosti skutečnosti používají obě skupiny obyvatel chybný scénář oboustranného ocenění: házejí druhé jedince do pomyslného pytle odmítnutí, přehlížení, opovržení. Představa vzájemného uznání a ochoty ke vstřícnému postoji se vytratila. Dokonce se z dalších úhlů společenského života podporují kroky averze i snížené snášenlivosti, stimulované falešnou propagací stěžích akceptovatelných opatření.

1. Existují možnosti nápravy současného stavu?

Stanovení přehledu eventuelních korigujících cest, prezentace forem hledání optimální spolupráce se analogicky jeví jako pohled do mraveniště. Uspořádaný svět se zásahem zvenčí vždy poškodí a vyvolá okamžitou odezvu v podobě řešení evidentního narušení bytostného prostoru, poklidu, období míru a zdánlivé pohody. Akce způsobí rozkol v koloběhu činností, směřujících k opětovnému získání relativní rovnováhy. Lidské soužití však potřebuje časté stimuly, které provokují trvalé, rigidní způsoby uvažování, vyvolávají nutkání k odpovědím, vedou ke změnám zažitým okolností ve způsobu života i posuzování druhých.

Kde začít? V rodině, v jaderném společenství, které bohužel ztratilo dřívější vnitřní sílu, hodnotu, vážnost a vzhledem k markantním deformacím rodinných a lidských vazeb stěžích umožní opětovně získat jistotu a posílit vazby mezi osobami různého věku a společenského

zařazení? Ve školách různého stupně, v prostředí, které si osobuje právo i povinnost zabezpečit optimální formování mladého jedince v útlém věku? Ani náhodou! Kam se poděla dříve proklamovaná vážnost učitelského a vychovatelského stavu? Pomůže společnost? Vůbec se nedá očekávat náznak pomoci! Obklopující vládnoucí atmosféra vytváření nálad a nenávistných kampaní proti profesionálním výchovným a vzdělávacím aktivitám následovníků „učitele národů“, včetně jejich entusiasmů, již dávno zlomilo subjektivní snahu zainteresovaných pedagogů zvednout prapor na obranu lidsky přijatelných podob jednání. Směrem k mladším, starším, vůči sobě navzájem. Prospěšná spolupráce rodiny a školy již zmizela v propadlišti dějin, proklamovaná součinnost s veřejnými institucemi a myšlenky koordinace úsilí pouze zaplňují stohy papírů s minimálním užitekem. Ideální triáda rodina – výchovně vzdělávací zařízení – společenské prostředí vzala již dávno za své a skomírá v občasných záchvěvech jasných příkladů úspěšné edukativní praxe.

Možnosti oslovit střední části populace také naráží na masu problémů. Mnohdy slýchané verbální odvolávání se rodičů a zákonných zástupců na nedostatek času, pracovní povinnosti a další důvody sice obsahuje nádech pravdy, ale osvěceným pedagogům se jeví pouze jako výsměch, jako evidentní výmluva opomíjeného plnění zákonné rodinné povinnosti odpovědné péče o vlastní potomky, jejich kultivaci a regeneraci narušeného poměru k ostatním členům společnosti. Touha po osobním úspěchu, zajištění materiálního dostatku, převážily původní snahy po komplexní přípravě mladého člověka na budoucí život v soukolí společenských vazeb. Návrat konkrétní individuální pomoci a připravenosti bdělé rodičovské veřejnosti sotva připadá v úvahu. Příčiny eventuelního zvratu a rozmachu spočívají ve změnách společenské konstelace, volbě způsobu a vstřícném přístupu rodičů a zákonných zástupců. Zákonné povinnosti, pevné přesvědčení střední generace o významu formování dětí a mládeže pro zlepšení vzájemných vztahů mezi příslušníky rozdílných populací, se přehlíží. V uspěchaném životě pohříchu ztratily na významu a důležitosti.

Údajně staří lidé se rekrutují nejen mezi ještě pracujícími osobami nebo již důchodci. Mají množství specifických problémů a od ostatních obdrželi diskriminující nálepku. Ke stěžejním prvkům uspokojivého života seniora evidentně patří adekvátní úroveň sociální izolovanosti, faktická existence partnera, přátel a skutečnost neignorujících dětí a vnoučat. Za velmi důležité kritérium hodnocení průběhu senia

se považuje smysluplná kreativní zájmová činnost, přiměřená fyzickým a psychickým možnostem staršího člověka a v neposlední řadě také hladina soběstačnosti a schopnost aktivního přístupu k životu. Pasivní a nečinný jedinec se většinou cítí opuštěný, pozornost obrací výhradně ke vlastní osobě a soustřeďuje se převážně na soukromé problémy a potíže subjektivní povahy. Jedinec se stává méně adaptabilním, setrvačně lpí na osvojených návycích a stereotypech, bývá přecitlivělý a málo empatický. Ve vzpomínkách často hodnotí uplynulý život. Bilancování životem, myšlenkové „listování“ v jednotlivých kapitolách dřívějších období, mu umožňuje panoramatický pohled do privátní minulosti, přispívá k rekapitulaci a hodnocení zvolených cest, zvažování životních vítězství a proher. Představa pomyslné čáry života přispívá k rozhodnutí objevit význam vlastní osoby pro druhé, najít smysl osobního příspěvku v mozaice životů blízkých lidí, přátel a známých. Skončí-li někdo rekapitulaci vlastního života s pocitem marnosti nebo nízkého naplnění, bude se s ukončením osobní mise smířovat hůře než člověk spokojený.

2. Význam společnosti při hledání východisek řešení destrukce bilaterálního poměru

Okolní méně adresné, často odpuzující, odlidštěné, cizí, smutné a málo podnětné prostředí sotva nutí k výronům soukromé aktivity, vstřícné pozornosti vůči druhým. Nabídnutá ruka ke spolupráci, hledání styčných bodů vzájemně prospěšného jednání, také stěží patří do arzenálu běžných, obvyklých a přijatelných interpersonálních vztahů. Dokonce se může posunout až do ponižující roviny, startující podněty rozmanitých pomluv, šikany až kyberšikany, falešného mobbingu i bossingu, zákeřných forem interpretace otevřeného postoje, případně zdrojem zkresleného vnímání druhého. Odlišná míra pochopení, třeba i připravenosti nebo pohotovosti ke správnému posouzení intervního a většinou latentního světa druhého jedince (svěřence, klienta, pacienta), mladého nebo staršího člověka, může přinést světlo do pokleslého vztahu nebo naopak zvýšit bariéry sníženého vzájemného porozumění.

Ochota k posílení naděje přívětivých nebo alespoň vzájemně ohleduplných budoucích kontaktů mezi generačně rozdílnými partnery společenského konfrontačního „dialogu“ stojí na hliněných základech, v bažině prázdných proklamací, umocněných absencí pozitivních zku-

šeností a podmíněných stinnými dojmy z prožitých období. Semena z různých stran projevované nevraživosti, pokropená kapkami nemocné společnosti a spojená s odmítáním cest porozumění, rychle vyklíčila, zmohutněla a má již silné, stěží překonatelné kořeny. „Pomyslné světlo na konci tunelu“ sice posiluje víru v lepší zítřek vzájemných vztahů, avšak realita všedních dnů sotva zajistí změnu směrem k optimistickým postojům. Obludný kult finančních zákonů, doprovázený četnými tragédiemi různého kalibru v běžném životě, včetně společenských a enviromentálních obtíží, stroze varuje a naléhavě upozorňuje na změny trvalého charakteru v okolním prostředí. Těžce deklasovaný jedinec se z pozice vládnoucího tvora postupně transformoval do pozice loutky, pouhé hříčky přírody, která již téměř zapomněla na pravidla optimálního vývoje. Zůstává zdravé jádro, hrstka „statečných“, možná osvěcených bojovníků za návrat jednotného vzájemného působení a spolupráce zástupců aktivnější mladší a poněkud skleslejší starší generace ku prospěchu všech.

3. Ke konkrétním šancím mladých a starých při stavění mostu vzájemného pochopení

Iniciativa pro hledání východisek a nalezení styčných bodů oboustranně kladného příklonu představitelů obou generací se od mladších osob očekává jen zřídka. Věkové zařazení a absolvovaná délka života jim prozatím brání v získání patřičného lidského odstupu, prozření v otázkách empatického odhalování světa druhých, pochopení krásy i zklamání seniorů při každodenním vnímání drobných radostí a prožívání strastí všedních okamžiků. Proto velmi často dochází ke střetům, sníženému pochopení různého náhledu na klíčové otázky všedních dnů. Věková diskrepance, podepřená odlišnými přístupy v posuzování aktuálních událostí, moderním nebo zaostalým řešením ožehavých situací mnohdy způsobuje závažný rozkol, upozorňuje i na charakterové vady účastníků třeba společných projektů. Mladí zvedají ruce pro rychlé, snadné, úspěšné zvládnutí problému. Senioři se raději přiklánějí ke strategii dokonalejšího poznání zdánlivě banálních souvislostí řešených otázek, určení a podrobení kladů a záporů přísné analýzy i finálního hodnocení a na základě zodpovědného dešifrování stanovují vhodný postup. Mladí spoléhají na instinkt, nápad, prozření, bystré a konstruktivní uvažování, jasné a předsudky nezatížené myšlení. Důvěřují pružnosti a správnosti posouzení aktuálního problému,

přesvědčení o kvalitě intuice. Starší osoby zase šlechtí dokonalé prostudování všech okolností, detailní zpracování řešeného úkolu. Zkouší, hledají akceptovatelné cesty, upřednostňují racionální kapacitu (je však třeba upozornit i na genderové rozdíly).

Mladý člověk se raduje z každého parciálního vítězství, radostně projevuje emoce. Úspěch znamená mnohé. Přinejmenším vzpruhu, naději, pohlazení a potvrzení správného směru na zvolené cestě. Dokáže se změnit ve zvidavého nadšence, toužícího po pochvale nebo aspoň drobném, třeba i verbálním ocenění. Hravě překonává překážky, nehledí na zdravotní stav, většinou ho charakterizují vysoké ambice a odhodlaně směřuje k vytyčenému cíli. Dílčí mezníky v podobě potíží snadno zvládá, na jejich zdolání roste, sílí. Přijímá je v podobě stimulů a výzev, jako milníky na pouti za dalšími úspěchy. Rád soutěží, dává si závazky, zaznamenává splnění jednotlivých kroků. Počáteční entuziasmus někdy zásluhou případných nezdarů vyprchá. Avšak při jemném a málo patrném „vedení“ dokáže překonat strádání, tlaky zevního prostředí a poskytnout sobě i druhým odměnu v podobě uspokojeného očekávání, kvalitně splněného úkolu.

Moudrý senior dokáže vnímat krásy osobní existence i v posledních dekadách života, raduje se z každého dne, cítí blízkost a hřejivě vztahy v okolí. Naopak peripetiemi životního kolotoče zkroušený jedinec bezcílne bloumá, hledá jistoty, marně čeká na pomyslné vysvobození. Jako faktické nebezpečí se jeví prezíravý postoj progresivních mladých a relace lidsky devastovaných osob, které si léčí subjektivní tenze zvláštními projevy chování vůči nejen oslabeným gerontům.

Každý starší člověk však má jedinou a zásadní šanci. Trvale aktivně pracovat sám na sobě, na časovém posunu vlastní soběstačnosti, na udržení uspokojivého zdravotního stavu, posilování naděje, vstřícnosti ke všemu a všem, porozumění současnému dění, na stálém budování a posilování osobní kvality života. Výhradně na něm samotném závisí, jak prožije zbývající fáze života, zda převládne subjektivní malicherné vnímání zdánlivě méně přejícího prostředí a pocit pomyslné nepřízně osudu. Také se může radovat z každého dne, prožívat krásu běžných okamžiků, soustředit se na pozitivní stránky okolního prostředí. On sám totiž musí „rozdávat karty života“, infikovat ostatní laskavostí, moudrostí, šarmem, optimismem. Hraje totiž hlavní úlohu na jevišti soukromého životního divadla. Jeho partneři v nejbližším okolí i ve vzdálenějším světě mu tvoří pouze zázemí, společníky. Někdy sice používají falešných až záluďných postupů, obražejí se zády, vyznačují

se sníženou ochotou, arogancí, byrokratickými antihumánními postoji vůči zástupcům starší generace. Jindy zachovávají čestnost, pravdivost, upřímnost, laskavost a hlavně nabízejí odkrytou usměvavou tvář a někdy pomocnou ruku.

Pouze na vzájemné koordinaci, oboustranném pochopení a ochotě hledat podobná stanoviska a pohledy na dění kolem sebe záleží plná spokojenost seniora ve druhé polovině života, ale také někdy záměrně ukryvané uspokojení mladého člověka.

Závěr

Vztahy mezi mladými a staršími lidmi v každém historickém období kopírují stávající sociální poměry. Ochota k objevování a řešení vzájemně prospěšné podoby soužití se datuje od pradávna, stagnuje i graduje, slouží ke cti oběma stranám. Aktuální potíže různého původu pouze potvrzují opravdu naléhavou potřebu vzájemně oceňovaného a vstřícného postoje, uznání lidských kvalit dříve i později narozených jedinců a využití jejich osobnostního potenciálu ku prospěchu všech, bez rozdílu věku, pohlaví, národnosti a společenského zařazení na jevišti života.

Zoznam bibliografických odkazov

- BAKOŠOVÁ, Zlatica. 2008. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Bratislava : FF UK, 2008. 252 s. ISBN 978-80-969944-0-3.
- GUGGENBÜHL-CRAIG, Adolf. 2007. *Nebezpečí moci v pomáhajících profesích*. Praha : Portál, s.r.o., 2007. 120 s. ISBN 978-80-7367-302-4.
- VÁŽANSKÝ, Mojmír. 2010. *Kvalita života starších dospělých a seniorů v kontextu výchovné a sociální pomoci*. Brno : MSD, 2010. 200 s. ISBN 978-80-7392-130-9.

Doc. PaedDr. Mojmír Vážanský, CSc.

Institut celoživotního vzdělávání Mendelovy univerzity v Brně

Zemědělská 5, 613 00 Brno, Česká republika

E-mail: mojmir.vazansky@mendelu.cz